

Peter Vodopivec: Zgodovinski časopis – ogledalo slovenskega zgodovinopisja?

Ko sem v misli na naše današnje srečanje in pogovor prelistaval častitljivih petinšestdeset letnikov Zgodovinskega časopisa, sem dobil naslednji vtis:

Prvo: Zgodovinski časopis je bil prvi dve desetletij in pol (od začetka izhajanja leta 1947 do druge polovice sedemdesetih let preteklega stoletja) razmeroma verno ogledalo slovenskega zgodovinopisja. V njem je v tem času sodelovala večina zgodovinarjev, ki so se sistematično in stvarno posvečali raziskovanju zgodovine, pa tudi večina tedanjih profesorjev Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ki so leta 1947 oblikovali smernice povojnega razvoja slovenskega zgodovinopisja in so odločilno vplivali na njegov razvoj. Hkrati so v Zgodovinskem časopisu svoje razprave objavljali arheologi, pravniki, literarni zgodovinarji, arhivisti, muzeologi in raziskovalci drugih strok, ki so se ukvarjali z raziskovanjem različnih vidikov slovenske preteklosti. Naj v obuditev spomina kratko omenim le nekatere med njimi: Josipa in Viktorja Korošca, Ivana Slokarja, Dragotina Lončarja, Ivana Grafenauerja, Josipa Žontarja, Dušana Kermavnerja, Lojzeta Udet, Vlada Schmidta, Melito Pivec Stele, Frana Grivca, Vlada Valenčiča in Sergija Vilfana. Zgodovinski časopis je vse od začetka petdesetih let tudi razmeroma pozorno (in večkrat kritično-polemično) predstavljal novo izdana dela slovenskih zgodovinarjev in publikacije s področja slovenske zgodovine in na ta način ažurno opozarjal na slovensko zgodovinopisno produkcijo.

Časopis je bil v tej luči prvi dve in pol desetletij, če ne celo tri desetletja izhajanja nesporno osrednje slovensko strokovno zgodovinopisno glasilo. Na njegovih straneh so bila med drugim objavljena gradiva zgodovinarskih zborovanj, ki so bila, če izvzamemo številke časopisa posvečene uglednejšim kolegom in učiteljem ob njihovih življenjskih jubilejih, edini tematsko zaokroženi sklopi razprav, osredotočeni na zgodovino določenega dela Slovenije, na določeno zgodovinsko obdobje ali na povsem določen zgodovinski problem.

Že od srede sedemdesetih let, če ne nekoliko prej, pa dobi bralec vtis, da začne Zgodovinski časopis izgubljati dotedanje središčno mesto med slovenskimi zgodovinskimi glasili in publikacijami. Na eni strani vse več raziskovalcev objavlja v drugih pokrajinskih ali k posameznim obdobjem in temam usmerjenih revijah in publikacijah, na drugi strani pa na straneh časopisa objavljene razprave vse bolj razkrivajo nepovezanost/razdrobljenost slovenskega zgodovinopisnega raziskovanja. Takšna slika je nedvomno rezultat dejstva, da je tem, ki jih obravnavajo raziskovalci, vedno več in so vedno bolj različne, kar kaže na odpiranje zgodovinopisja novim raziskovalnim problemom in vprašanjem, toda v isti sapi ponazarja tudi na nepovezanost zgodovinopisnega raziskovanja in odsotnost določnejšega raziskovalnega načrtovanja in prioritete. Uredniki časopisa tematsko zaokroženih, primerjalno usmerjenih obravnav izbranih tem, kot že rečeno, tudi v prvih dveh desetletjih izhajanja niso posebej spodbujali, saj so bila v bolj ali manj zaokrožene tematske oz. vsebinske sklope povezana le na straneh časopisa objavljena gradiva zgodovinarskih zborovanj, ko so se ta preselila v posebne, ob zborovanjih izdane

zbornike, pa vsebinsko in tematsko povezanih razprav v časopisu (sploh) ni bilo več. To med drugim velja tudi za projekt revizije slovenske zgodovine 19. stoletja, ki je potekal v okviru zborovanj in v okviru katerega nastale razprave so bile v Zgodovinskem časopisu objavljene skupaj z gradivom zborovanj. Zamisli o podobnem projektu »revidiranja« zgodovinopisne podobe slovenskega 20. stoletja ali ponovnega premisleka slovenske družbene in gospodarske zgodovine 19. in 20. stoletja pa so bile, kot vemo, le predmet razmišljanj in pogovorov in niso bile nikoli uresničene.

Druga značilnost v časopisu objavljenih razprav je, da se te zvečine vse od začetka, torej od leta 1947 do devetdesetih let preteklega stoletja, če ne celo do zadnjega časa, ukvarjajo le s slovensko in samo deloma tudi s habsburško oz. v jugoslovanskem obdobju jugoslovansko in (občasno) širšo balkansko zgodovino. Seveda je tudi nekaj razprav, ki segajo v antični čas, v predrimsko in rimsko ali bizantinsko obdobje, toda razprave, ki bi zlasti, kar zadeva novejša obdobja, odpirale pogled v širši evropski prostor so vse do najnovejšega časa izjema. Zgodovinski časopis je seveda tudi v tem pogledu zrcalo raziskovalnih usmeritev slovenskega zgodovinopisja, vseeno pa se zdi presenetljivo, kako redki gostje so med pisci na straneh časopisa objavljenih razprav neslovenski zgodovinarji. Med njimi so v obdobju do osemdesetih let jugoslovanski, zlasti hrvaški kolegi (Nada Klaić, Petar Korunić, Dragovan Šepić, Petko Luković in Josip Lučić), avtorjev od drugod, celo iz sosednjih držav Avstrije in Italije pa je precej manj. Prvi (nemško) avstrijski avtorji se med pisci razprav v Zgodovinskem časopisu, če nisem kakšno objavo spregledal, in če izvzamem nekaj arheologov – sploh pojavijo šele v devetdesetih letih preteklega stoletja in pripadajo tedaj mlajši ali srednji generaciji avstrijskih zgodovinarjev (to so Werner Drobesch, Harald Heppner in Gerhard Pfeisinger), pri čemer pa se tudi njihove, v časopisu objavljene razprave zvečine ukvarjajo s temi, ki so, če že ne s slovensko zgodovino, povezane vsaj s slovenskim prostorom in njegovo najbližjo okolico. To velja tudi za druge neslovenske avtorje, ki jim je Zgodovinski časopis v 65 letih izhajanja odprl svoje strani: Iskro Čurkino, Moniko Senkowsko Gluck, Wiliama Deakina, Milana Krajčoviča, Antonija Cetnarowicza in Catherine Carmichael. Tudi ti pišejo o slovenskih temah ali o slovenskih odnosih s svojimi narodi, med prvimi prispevki neslovenskega avtorja, ki obravnava s slovensko zgodovino le posredno povezano temo, pa je, če nisem zopet kaj spregledal, razprava škotskega kolega Jamesa Younga o škotski zgodovini 18. in 19. stoletja, ki je bila v Zgodovinskem časopisu objavljena leta 1991.

Tretje, kar mi je pri ponovnem prelistvanju Zgodovinskega časopisa vzbudilo pozornost, čeprav to bolj ali manj vsi vemo, pa je, da je na njegovih straneh – kot v slovenskem zgodovinopisju sploh – razmeroma malo stvarno in kritično polemičnih, pa tudi teoretskih in konceptualnih razprav. Ena prvih takšnih v Zgodovinskem časopisu natisnjenih polemičnih razprav je bila razprava o gospodarski zgodovini med hrvaškim zgodovinarjem Rudolfom Bičanićem in Franom Zwitterom leta 1955, nekaj konceptualnih polemik sta s svojimi stališči in ocenami spodbudila Dušan Kermavner in France Klopčič, v zanimivo kritično soočenje pa bi se lahko, če ne bi zastala že po obširnem Grafenuaerjevem odgovoru, razvila tudi polemična praska o

slovenskem zgodovinopisju v komunističnem obdobju med Bogom Grafenauerjem in Vaskom Simonitijem v začetku devetdesetih let preteklega stoletja. Sicer pa je – kot zopet vsi vemo – v slovenskem zgodovinopisju, če izvzamemo občasne, redke polemične replike, ki ne težijo toliko k stvarnemu soočanju gledanj in interpretacij kot k pojasnjevanju in potrjevanju že zapisanih ali izrečenih stališč, malo stvarnega, polemičnega in razpravljanja, razprave o teoretskih, konceptualnih in metodoloških vprašanjih zgodovinopisja pa so sploh prava redkost. Tudi to je jasno razvidno iz 65 do danes izdanih letnikov Zgodovinskega časopisa.

Upam, da ne bo neprimerno ali nekorektno, glede na to, da sem član uredništva Zgodovinskega časopisa, če sklenem, da naš časopis, že nekaj časa ni več podobno verno ogledalo slovenskega zgodovinopisja, kot je bil nekdanj, zlasti v prvih dveh desetletjih svojega izhajanja. Razlogov za to je več: na eni strani imamo danes več regionalno in tematsko usmerjenih strokovnih revij in periodičnih publikacij, kjer je mogoče objavljati, (kar je vsekakor razveseljivo). Na drugi je gradivo zborovanj in konferenc zvečine objavljeno v posebnih zbornikih, na tretji pa kaže vsaj del kolegov, kot se zdi, vse manj interesa za objavljanje razprav v (slovenskih) strokovnih glasilih (in zlasti za pisanje književnih in drugih strokovnih poročil, saj tega strogi in togi točkovni sistem, po katerem naj bi se ocenjevala naša raziskovalna dejavnost, ne nagraduje). V tem smislu bi morda zato lahko razmišljali o aktivnejšemu spodbujanju k tematskim številkam in konceptualnim razpravam, čeprav takšno prizadevanje ob tradicionalno skromni pripravljenosti na ambicioznejše sodelovanje raziskovalcev in ustanov, v katerih delamo, po vsej verjetnosti – vsaj kratkoročno – ne more računati na večji uspeh. Vseeno pa ne kaže spregledati, da se je Zgodovinski časopis v zadnjih letih opazno odprl navzven, tudi k temam, ki niso neposredno povezane s slovensko zgodovino, med pisce na njegovih straneh objavljenih razprav pa so pogosteje kot doslej tudi neslovenski avtorji. In tudi to ni nepomemben korak.

Egon Pelikan:

Slovensko zgodovinopisje v zrcalu Zgodovinskega časopisa

Ob petinšestdeseti obletnici Zgodovinskega časopisa v tem prispevku na kratko razmišljam o vlogi Zgodovinskega časopisa znotraj slovenske historiografije.

Zgodovinski časopis že petinšestdeset let prinaša prispevke uveljavljenih in uveljavljajočih se zgodovinarjev in zgodovinarik, ki so obravnavali oziroma obravnavajo različna obdobja v zgodovini slovenskega prostora, zamejstva in izseljenišva. V Zgodovinskem časopisu so objavljali vsi povojni slovenski zgodovinarji, ki so zapustili kakršnokoli omembe vredno sled v slovenskem zgodovinopisju. Dolgo časa je bil ZČ tudi ključna publikacija, ki je skrbela – in v tem smislu še danes skrbi – za znanstveno terminologijo in za distribucijo novih metod in konceptov v slovenskem zgodovinopisju.